

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ได้สะท้อนมุมมอง การขยายตัวของประเทศได้ทั้งในแง่ความมั่งคั่งและความก้าวหน้าที่ทัดเทียมกับกลุ่มประเทศที่ พัฒนาแล้ว แต่ในขณะเดียวกันเราก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าความเจริญเติบโตดังกล่าวได้ก่อให้เกิด ความไม่เท่าเทียมกันทางฐานะเศรษฐกิจอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระจายรายได้ที่ไม่ทั่วถึง และยังผลให้เกิดกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมที่มีสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันและคุณภาพ ชีวิตที่ไม่ดีเท่าที่ควร อีกทั้งไม่ได้รับการยอมรับในสังคม และที่เลวร้ายไปกว่านั้นในกลุ่มผู้ด้อย โอกาสเองก็ยังมีเด็กซึ่งต้องกลายมาเป็นผู้ด้อยโอกาสอยู่ด้วย จนอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มผู้ด้อยโอกาส เหล่านี้ก็คือคนขอทานซึ่งถือว่าเป็นสิ่งตกค้างของการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน

สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม อันเป็นสาเหตุทำให้ครอบครัว ส่วนมากประสบปัญหาไม่สามารถช่วยเหลือตนเองและสมาชิกในครอบครัวได้ โดยเฉพาะครอบครัวที่ ยากจนในเขตชนบทที่มีภาระต้องอุปการะเลี้ยงดูสมาชิกที่พิการ ชราภาพ เจ็บป่วยเรื้อรัง ไม่มีงานทำ จึงต้องเร่ร่อนออกจากชนบทไปสู่ชุมชนเมืองเพื่อหาเลี้ยงชีพ นอกจากนี้สภาพปัญหาความแออัด ประสิทธิภาพการเกษตรกรรมไม่ได้ผล ประชาชนในชนบทจึงอพยพเข้ามาทำงานในเมืองมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากไม่มีความรู้ จึงไม่มีงานทำ ขาดรายได้ ไม่มีที่อยู่อาศัย จึงต้องเร่ร่อนไปอยู่ในสถานที่ สาธารณะและทำให้บางส่วนต้องตัดสินใจขอทาน ซึ่งจากการศึกษาวิจัยในเขต กรุงเทพมหานครเกี่ยวกับคนขอทานโดย บริษัทศูนย์วิจัยกสิกรไทย จำกัด ได้สำรวจคนกรุงเทพฯ กับ การขอทาน ระหว่างวันที่ 30 เมษายน ถึง 9 พฤษภาคม 2540 จากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า คนกรุงเทพฯ เพียงร้อยละ 37.5 เห็นด้วยกับการให้เงินคนขอทาน ร้อยละ 62.5 ไม่เห็นด้วย การขอทานกลายเป็นธุรกิจมีการแสวงหาผลประโยชน์มากขึ้นในแต่ละปีมีเม็ดเงินหมุนเวียนอยู่ใน ธุรกิจมีเกือบ 20 ล้านบาท (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2548) คนไร้บ้าน คนขอทานและคนไร้ ที่พึ่งถือเป็นปัญหามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นปีที่มีการตราพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 เพราะเห็นว่าคนขอทานเป็นผู้ที่ไม่ยอมประกอบอาชีพใด ๆ พระราชบัญญัตินี้ให้อำนาจ กับตำรวจในการจับกุมขอทานเพื่อนำส่งกรมประชาสงเคราะห์เพื่อให้การสงเคราะห์และฝึกอบรม อาชีพต่อไป อย่างไรก็ตาม ถึงแม้การขอทานจะเป็นอาชีพที่ต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายประการ

แต่ก็ไม่ทำให้การประกอบอาชีพขอทานลดลงไป ในทางตรงกันข้ามอาชีพขอทานกลับกลายเป็นธุรกิจที่ทำรายได้ให้กับผู้ที่ประกอบอาชีพขอทาน จนได้มีการพัฒนาเป็นธุรกิจเร่ร่อนขอทาน ประชาชนในชนบทจึงได้มีการอพยพเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพเร่ร่อนขอทานหลังจากว่างเว้นจากการเก็บเกี่ยวหรือฤดูทำการเกษตร

ปรากฏการณ์คนขอทานในสังคมไทยนับว่าเกิดขึ้นมาพร้อมกับการเติบโตของเมืองหลวงอย่างกรุงเทพมหานครและชุมชนเมืองต่าง ๆ สถานการณ์คนขอทานไม่เพียงแสดงภาพแห่งความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนเร่ร่อนเท่านั้น หากยังเป็นภาพสะท้อนถึงความยากจนของประเทศ ซึ่งคนขอทานเป็นกลุ่มปัญหาหนึ่งตามแนวทางการแก้ปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการตามแนวคิดการแก้ไขปัญหาคนเร่ร่อน คนขอทาน คือ ต้องฟื้นฟู รักษาคนเร่ร่อน คนขอทานที่อ่อนแอ ทั้งสภาพร่างกายและจิตใจให้เข้มแข็ง ด้วยปัญหาคนขอทานดังกล่าว รัฐโดยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ โดยถือว่าคนขอทานเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่สำคัญที่ต้องพัฒนาคลี่คลาย แก้ไขปัญหา ซึ่งจากการสำรวจคนขอทานใน 8 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี นครราชสีมา อุตรดิตถ์ เชียงใหม่ พิษณุโลก นครปฐม สุราษฎร์ธานี สงขลา พบว่ามีคนขอทานจำนวน 466 คน และกรมการปกครองได้สำรวจข้อมูลคนเร่ร่อนและคนขอทานทั่วประเทศอย่างต่อเนื่อง (พ.ศ. 2537-2542) พบว่ามีคนเร่ร่อนและคนขอทานทั่วประเทศ จำนวน 8,505 คน เป็นชาย 5,476 คน หญิง 3,029 คน และเป็นคนขอทานที่จดทะเบียนไว้ จำนวน 4,960 ราย และหลังจากจัดเวทีประชาคมเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของกระทรวงมหาดไทยแล้ว ปรากฏว่าคนเร่ร่อนและคนขอทานที่จะต้องให้ความช่วยเหลือมีจำนวน 2,066 คน และยังมีผู้ขาดโอกาสอีกจำนวนมากที่ยังเร่ร่อนและขอทานอยู่ (กรมการปกครอง อ้างถึงใน กรมประชาสงเคราะห์, 2542, น. 9) จากการสำรวจเพื่อให้ความช่วยเหลือคนขอทานในกรุงเทพมหานครของชุดเฉพาะกิจของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ ระหว่างเดือนตุลาคม 2546 ถึงสิงหาคม 2548 พบว่า มีคนขอทานจำนวน 2,762 คน ในจำนวนดังกล่าวนี้กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้ความช่วยเหลือในหลายรูปแบบ ได้แก่ การให้คำปรึกษา แนะนำแหล่งบริการ ประสานความร่วมมือในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงพยาบาล กรมการจัดหางาน สถานีตำรวจ ส่งกลับภูมิลำเนา ส่งตัวไว้ในบ้านพักฉุกเฉิน (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2549)

ตารางที่ 1.1

ข้อมูลสถิติขอทานที่ชุกเฉพาะกิจกรรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
ได้สำรวจและให้การช่วยเหลือในพื้นที่กรุงเทพมหานคร
(ตุลาคม 2546 ถึงกันยายน 2548)

ขอทาน	ปี 2546					ปี 2547					ปี 2548				
	ชาย	หญิง	ด.ช.	ด.ญ.	รวม	ชาย	หญิง	ด.ช.	ด.ญ.	รวม	ชาย	หญิง	ด.ช.	ด.ญ.	รวม
ไทย	315	269	1	-	585	358	394	8	4	764	256	154	27	22	468
ต่างด้าว	9	27	12	16	64	49	201	76	80	406	45	223	92	115	475
รวม	324	269	13	16	649	407	595	84	84	1,170	310	337	119	137	943

ที่มา: ชุกเฉพาะกิจให้การสำรวจช่วยเหลือคนเร่ร่อน สำนักบริการสวัสดิการสังคม กรมพัฒนาสังคม
และสวัสดิการ 2549

ด้วยเหตุนี้ ทั้งหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญของ
ปัญหาคนขอทาน จึงได้มีมาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหาคนขอทานให้หมดไปจากสังคม
ไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 โดยมีสาระที่มุ่งเน้นการใช้กระบวนการ
ฟื้นฟูสมรรถภาพทางด้านการแพทย์ การศึกษา สังคมและอาชีพเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนขอทาน
เหล่านี้ให้มีความรู้ความสามารถ จัดได้นำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพต่อไป โดยไม่หันกลับ
มาขอทานอีก และได้มีการประมวลกฎหมายอาญาเพื่อลงโทษสำหรับผู้ถือประโยชน์จากคนขอทานใน
กรณีที่คนขอทานถูกบังคับให้กระทำการขอทาน ภายใต้ความรับผิดชอบของกรมประชาสงเคราะห์
หรือกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการในปัจจุบัน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมการแพทย์ และ
กรมควบคุมโรคติดต่อ นอกจากนี้ในปี 2536 รัฐบาลได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการเกี่ยวกับ
คนเร่ร่อนและคนขอทาน 5 คณะ ได้แก่ คณะอนุกรรมการอำนวยการ คณะอนุกรรมการปรับปรุง
กฎหมาย คณะอนุกรรมการป้องกันปัญหา คณะอนุกรรมการปราบปราม และคณะอนุกรรมการ
การสงเคราะห์ เพื่อร่วมดำเนินการแสวงหามาตรการการจัดการปัญหาคนขอทานให้หมดไป (วรรณ
อรัญกุล, 2543, น. 5)

จากการที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้นำข้อมูลมาจากการสำรวจเพื่อช่วยเหลือ
คนขอทานมาวิเคราะห์ ปรากฏว่า คนขอทานส่วนมากมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะ
ในจังหวัดสุรินทร์ ในเขตพื้นที่ อ.ท่าตูม และ อ.จอมพระ จ.สุรินทร์ และยังพบว่า คนขอทานเหล่านี้
มีครอบครัว มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ร่างกายแข็งแรง แต่ไม่มีงานทำหลังฤดูกาลทำเกษตรกรรม

และมีรายได้ที่ไม่แน่นอน ขาดความรู้และโอกาส จึงต้องหันมาประกอบอาชีพขอทาน (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2548) สำหรับวิธีการขอทานนั้น คนขอทานส่วนมากมีวิธีการขอทานซึ่งแบ่งออกเป็น 2 วิธีการคือ วิธีการขอโดยมีการแลกเปลี่ยน หรือโดยการแสดงความสามารถ เช่น การร้องเพลง ดัด สี ดี เป่า และวิธีการขอโดยไม่มีการแลกเปลี่ยน คือการนั่งขอจากผู้ที่ผ่านมาด้วยวิธีการแต่งกายสกปรกอมมเหม็นน่าเวทนา สำหรับรายได้ของการขอทานนั้น จากการที่ได้สัมภาษณ์ผู้ที่เคยประกอบอาชีพให้ข้อมูลว่า การขอทานส่วนมากมีรายได้อยู่ในเกณฑ์ที่ดี คือ วันละ 500-800 บาท หรือคนขอทานบางรายจากการสัมภาษณ์ พบว่า มีรายได้สูงถึงวันละ 1,000 บาทต่อวัน ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่จูงใจให้ประชาชนในพื้นที่ อ.จอมพระ และ อ.ท่าตูม จ. สุรินทร์ ต้องเข้ามาประกอบอาชีพขอทาน แต่ด้วยวิธีการเลี้ยงชีพด้วยการขอทานเป็นพฤติกรรมที่ขัดต่อ พ.ร.บ. ควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2484 พ.ร.บ. รักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 และเป็นอาชีพที่ลดคุณค่า ศักดิ์ศรี และศักยภาพของมนุษย์ รวมทั้งเป็นปัญหาในการให้การดูแลและฟื้นฟูบำบัดในสถานสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง ทั้ง 11 แห่งทั่วประเทศ เพราะในปัจจุบันคนเร่ร่อนและคนขอทานมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งโดยภาพรวมจะเห็นได้ว่า แนวโน้มปัญหาคนขอทานจะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ปัญหาคนขอทานได้ส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างรุนแรงและใหญ่หลวง นอกจากจะสร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่ผู้ที่สัญจรผ่านไปมาบนท้องถนนแล้ว ยังเป็นการสูญเสียค่าทรัพย์สินบุคคลเพราะคนขอทานบางรายเป็นกำลังแรงงานที่ไม่ได้สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจแต่อย่างใด ยังเป็นปัญหาสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่พวกมิถิชาชีพพยายามจกขวยแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบจากคนขอทานเหล่านี้และที่สำคัญคือทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ เช่น การทำร้ายร่างกาย การลักพาตัว การเสพสารเสพติด เป็นต้น แต่ด้วยเหตุที่ว่า การขอทานเป็นงานที่สบาย รายได้ดี โดยอาศัยสภาพร่างกายที่ดูน่าเวทนาเป็นจุดขาย เพื่อเรียกรอ้งให้ผู้สัญจรไปมาเกิดความสงสาร จึงมอบเงินให้จนกลายเป็นแรงจูงใจและยึดเป็นอาชีพ จนกระทั่งพัฒนามาเป็นธุรกิจขอทาน

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจในการสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้กับประชาชน ได้ตระหนักถึงปัญหาคนขอทานจึงได้จัดทำโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวงขึ้น เพื่อพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐ โดยอาศัยข้อมูลจากการสำรวจคนเร่ร่อนและคนขอทานในกรุงเทพมหานครเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการจัดทำโครงการดังกล่าวขึ้น เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาคขอทาน ซึ่งภายใต้โครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนนั้นได้จัดให้มีการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อการสร้างอาชีพเสริม และสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในโครงการซึ่งเป็นผู้ที่เคยประกอบอาชีพขอทาน และเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเข้ามาขอทาน ซึ่งได้มีการแบ่งกลุ่มการประกอบอาชีพออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเลี้ยงสุกร

กลุ่มเลี้ยงวัว และกลุ่มปลูกผักไร้สารพิษ ตามความต้องการของสมาชิกในโครงการ ซึ่งการจัดอบรมอาชีพเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพนั้น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงวัว การเลี้ยงสุกร และการปลูกผักไร้สารพิษที่ถูกต้องวิธี เช่น การดูแลรักษาความสะอาดและสุขภาพของวัว การให้อาหารเสริมกับวัว และสามารถสังเกตอาการของวัวเมื่อป่วยหรือเมื่อถึงฤดูผสมพันธุ์ได้ ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสุกร เช่น การดูแลรักษาความสะอาดและสุขภาพของสุกร การให้อาหารเสริม และการให้วัคซีนเพื่อป้องกันโรคสุกร การปลูกผักไร้สารพิษ เช่น การรดน้ำผักในปริมาณที่เหมาะสม การใส่ปุ๋ยคอกแทนปุ๋ยเคมี และการใช้สารชีวภาพในการป้องกันศัตรูพืชแทนสารเคมี ความรู้ในการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น การเข้าร่วมกลุ่มออมทรัพย์การนำเงินทุนที่ได้รับเปิดบัญชี การทำสมุดบันทึกการใช้จ่ายภายในกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งสมาชิกในโครงการที่เป็นสมาชิกในแต่ละกลุ่มจะมีการตกลงภายในกลุ่มกันเองว่าจะนำเงินที่ได้มารวมกันอย่างไร ความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ เช่น การติดต่อกับกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือ เป็นต้น ซึ่งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นในการจัดกิจกรรม ได้แก่ นายอำเภอท่าตูม พัฒนาสังคมและความมั่นคง จ.สุรินทร์ ผู้อำนวยการโรงเรียนในพื้นที่ ปศุสัตว์อำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยให้ประชาชนที่เป็นสมาชิกในโครงการเลือกรูปแบบในการประกอบอาชีพ และให้เงินอุดหนุนในลักษณะของเงินสงเคราะห์ครอบครัวคนละ 6,000 บาท รวมทั้งการจัดหาตลาดเพื่อรับซื้อผลิตผลของกลุ่มสมาชิกในโครงการจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างอาชีพให้กับประชาชนในพื้นที่ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ และสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพให้กับสมาชิกในโครงการต่อไป เพื่อป้องกันการเข้ามาขอทานในกรุงเทพมหานครและชุมชนเมืองต่าง ๆ รวมทั้งเป็นการวางรากฐานการพึ่งตนเองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นทุนทางสังคมของประชาชนในพื้นที่ อ.ท่าตูม และ อ.จอมพระ จ.สุรินทร์ เป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญ โดยได้รับการสนับสนุนจากทั้งหน่วยงานในภาครัฐ เช่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ พัฒนาสังคมและความมั่นคง จ.สุรินทร์ และหน่วยงานในส่วนท้องถิ่น โดยการนำเอาผลิตผลของสมาชิกประกอบอาชีพทั้ง 3 กลุ่มออกจำหน่ายทั้งภายในชุมชนและในต่างอำเภอรวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับกลุ่มสมาชิกประกอบอาชีพซึ่งเป็นผู้ที่เคยประกอบอาชีพขอทานและเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเข้ามาขอทาน ซึ่งเป็นผู้มีฐานะยากจน

ดังนั้น หลังจากทีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ดำเนินการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพให้กับสมาชิกในโครงการ และสมาชิกในโครงการได้มีการดำเนินการประกอบอาชีพตามที่ได้ตัดสินใจในเลือกกลุ่มการประกอบอาชีพ ซึ่งจากวัตถุประสงค์ของโครงการที่มีความ

สอดคล้องกับทฤษฎีทางอาชีพ แนวคิดการประเมินผลโครงการและแนวทางการแก้ไขปัญหาการขอทาน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะต้องมีการติดตามผลของสมาชิกในโครงการทั้งในด้านความรู้ในการประกอบอาชีพ โดยแบ่งเป็นความรู้ในการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ และความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ การสร้างอาชีพ เสริมและรายได้ของสมาชิกในโครงการ เพื่อที่จะได้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้ประกอบอาชีพและได้รับเงินทุนในการประกอบอาชีพ โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมวิธี โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยการประเมินผลเป็นเครื่องมือในการศึกษา ซึ่งการประเมินผลโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกหลอกลวง ที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ดำเนินการในพื้นที่ อ.ท่าตูม และ อ.จอมพระ จ.สุรินทร์นี้ เป็นการประเมินผลเพื่อสรุปผลโครงการ (Summative evaluation) โดยยึดวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นแนวทางในการประเมิน เพื่อหาข้อสรุปว่ามีการดำเนินงานตามโครงการได้ผลประการใด เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เบื้องต้นหรือไม่ รวมทั้งเพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหาในการประกอบอาชีพของสมาชิกในโครงการ แนวทางในการแก้ไขและแนวทางในการตัดสินใจและดำเนินการเพื่อการขยายโครงการในพื้นที่อื่น ๆ รวมทั้งนำมาวิเคราะห์อุปสรรคปัญหา และแนวทางในการแก้ไขเพื่อปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะมีการขยายโครงการเพื่อการพัฒนาศักยภาพของประชาชนที่เป็นคนขอทานและประชาชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเข้ามาขอทาน รวมทั้งกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมให้เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับในปัจจุบันมีทิศทางและสภาพการพัฒนาทางสังคมและการสร้างตัวชีวิตที่แตกต่างกันออกไป รวมทั้งยังไม่มีกรอบหรือแนวทางในการส่งเสริมกิจกรรมที่ชัดเจน เช่น การจัดทำตัวชี้วัดการประกอบอาชีพให้กับคนเร่ร่อนและคนขอทาน เพื่อที่จะช่วยให้หน่วยงานหรือองค์กรสามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวางแผน และนโยบาย เป็นต้น ตลอดจนสามารถติดตามและประเมินผลการทำงานอย่างมีระบบเพื่อการช่วยให้ช่วยเหลือ การแก้ไขปัญหาการเข้ามาขอทานในกรุงเทพมหานครและชุมชนเมืองต่าง ๆ รวมทั้งเป็นการป้องกันเพื่อไม่ให้กลุ่มเสี่ยงต่อการประกอบอาชีพเร่ร่อนขอทานต้องเข้ามาขอทานต่อไป

มูลเหตุจูงใจให้ศึกษา

หลังจากที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ทำการสำรวจคนขอทานในกรุงเทพมหานคร และได้นำข้อมูลจากการสำรวจนั้นมาวิเคราะห์ พบว่า คนขอทานส่วนมากมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่ อ.ท่าตูม และ อ.จอมพระ จ.สุรินทร์ ดังนั้นกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการจึงได้จัดทำโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกหลอกลวงขึ้น

ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างอาชีพเสริม และเพื่อให้สมาชิกในโครงการมีรายได้จากการประกอบอาชีพ โดยมีการแบ่งกลุ่มประกอบอาชีพออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มเลี้ยงสุกรและกลุ่มปลูกผักไร้สารพิษ ซึ่งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น นายอำเภอท่าตูม พัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ จ.สุรินทร์ เกษตรอำเภอ ปศุสัตว์อำเภอ ผู้อำนวยการโรงเรียนในพื้นที่ และหน่วยงานในท้องถิ่น ซึ่งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ให้เงินทุนในการประกอบอาชีพให้กับสมาชิกในโครงการคนละ 6,000 บาท และหลังจากที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ทำการอบรมให้กับสมาชิกในโครงการแล้ว สมาชิกในโครงการได้ประกอบอาชีพตามที่ได้เลือกและโครงการได้สิ้นสุดลงไปแล้วนั้น จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประเมินผลของโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อน เพื่อป้องกันการถูกล่อลวง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างอาชีพเสริม และเพื่อให้สมาชิกในโครงการมีรายได้จากการประกอบอาชีพว่า สมาชิกในโครงการมีความรู้ในการประกอบอาชีพหรือไม่ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงวัว เลี้ยงสุกรและการปลูกผักไร้สารพิษ อย่างถูกวิธี ความรู้เกี่ยวกับการรวมกลุ่มเพื่อรวมเงินเพื่อเป็นเงินออมทรัพย์ในการประกอบอาชีพ การมีความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ การสร้างอาชีพเสริมและการประกอบอาชีพตามโครงการนั้นได้มีส่วนช่วยให้สมาชิกในโครงการมีรายได้หรือไม่ การดำเนินงานตามโครงการได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ สมาชิกในโครงการประสบปัญหาในการประกอบอาชีพอะไรบ้าง รวมทั้งข้อเสนอแนะในการดำเนินการแก้ไขและตัดสินใจในการวางแผนงานหรือโครงการเพื่อขยายหรือปรับปรุงโครงการในปีต่อไป โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยการประเมินผล (Summative evaluation) เป็นเครื่องมือในการศึกษาเพื่อสรุปผลของโครงการ หลังจากที่โครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวงได้สิ้นสุดลง เพื่อดูผลที่เกิดขึ้นจากโครงการซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้น เพื่อนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้ไปตัดสินใจในการปรับปรุงโครงการ และการวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขปัญหาการขอทานต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อประเมินสัมฤทธิ์ผลของการจัดอบรมเพื่อให้ความรู้แก่สมาชิกในโครงการ
2. เพื่อประเมินสัมฤทธิ์ผลผลการสร้างอาชีพเสริมและสัมฤทธิ์ผลการมีรายได้เพิ่มขึ้นในการประกอบอาชีพของสมาชิกในโครงการ
3. เพื่อศึกษาปัญหาในการประกอบอาชีพของสมาชิกในโครงการ

ขอบเขตในการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง “การประเมินผลโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวง : กรณีศึกษา อ.ท่าตูม และ อ.จอมพระ จ.สุรินทร์” จะทำการประเมินเฉพาะสมาชิกในโครงการและประเมินผลที่เกิดขึ้นจากโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดหรือไม่ โดยการแบ่งขอบเขตในการศึกษาออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการการประเมินผลความรู้ในการประกอบอาชีพของสมาชิกในโครงการ โดยแบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ คือ ความรู้ในการเลี้ยงวัว การเลี้ยงสุกรและการปลูกผักไร้สารพิษ ความรู้ในการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ การสร้างอาชีพเสริมให้กับสมาชิกในโครงการและรายได้จากการประกอบอาชีพของสมาชิกในโครงการ ปัญหาและข้อเสนอแนะในการประกอบอาชีพ

2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือสมาชิกในโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวง จำนวน 100 คน ในพื้นที่ อ.ท่าตูม และ อ.จอมพระ จ.สุรินทร์ ซึ่งเป็นผู้ที่เคยขอทานและเป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเข้ามาขอทาน และได้เข้ารับการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

ค่านิยมในการศึกษา

โครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวง หมายถึง โครงการที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้จัดทำขึ้นเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพขอทาน โดยอาศัยข้อมูลจากการสำรวจเพื่อให้ความช่วยเหลือคนขอทาน โดยมีการจัดการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพสร้างอาชีพเสริมและสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในโครงการเพื่อป้องกันการเข้ามาขอทานในชุมชนเมืองต่าง ๆ โดยการให้เงินทุนในการประกอบอาชีพในรูปแบบเงินทุนสงเคราะห์ครอบครัวให้กับสมาชิกในโครงการคนละ 6,000 บาท

คนขอทานในที่นี้ หมายถึง สมาชิกในโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวง ซึ่งเป็นผู้ที่เคยประกอบอาชีพขอทานและประชาชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงต่อการเข้ามาขอทาน ที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการได้ทำการสำรวจซึ่งเป็นผู้ที่มีฐานะยากจน และ

ได้เข้าเป็นสมาชิกของโครงการในปี 2548 และ 2549 และได้รับการอบรมเพื่อให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ จำนวน 100 คน ในพื้นที่ อ.ท่าตูม และ อ.จอมพระ จ.สุรินทร์

การประเมินผลโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวง หมายถึง ผลของการให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ ความรู้ในการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพของสมาชิกในโครงการเพิ่มขึ้นหลังจากได้รับการอบรม การนำความรู้ไปปฏิบัติ การสร้างอาชีพเสริม และการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพของสมาชิกในโครงการ

การประเมินสัมฤทธิ์ผลของการให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ หมายถึง สมาชิกในโครงการมีความรู้และความเข้าใจในการประกอบอาชีพเสริมโดยการเลี้ยงวัว เลี้ยงสุกร การปลูกผัก ไร่สารพิษเพิ่มขึ้น มีความรู้ในการประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากอาชีพที่ได้รับการอบรม มีความรู้ในการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ มีความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ และได้นำความรู้ไปปฏิบัติ

สัมฤทธิ์ผลการสร้างอาชีพเสริม หมายถึง สมาชิกในโครงการมีอาชีพเสริมทำทุกคน ประกอบอาชีพที่ได้รับการอบรมตามโครงการที่ภูมิลำเนาและไม่เข้ามาขอทานหรือเข้ามาหางานทำในกรุงเทพมหานคร และการประกอบอาชีพอื่นนอกเหนือจากอาชีพที่ได้รับการอบรม

สัมฤทธิ์ผลของการมีรายได้เพิ่มขึ้น หมายถึง สมาชิกในโครงการมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพ มีเงินทุนซื้ออุปกรณ์ที่และสิ่งที่มีความจำเป็นในการประกอบอาชีพ มีหนี้สินลดลง และใช้เงินออมทรัพย์ของกลุ่มประกอบอาชีพแทนการไปกู้ยืมเงินนอกระบบ

อุปสรรคและปัญหาในการศึกษา

1. พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาอยู่ห่างไกลทำให้มีความยากลำบากในการเดินทางเพื่อเข้าไปเก็บข้อมูล และที่อยู่อาศัยของสมาชิกในโครงการอยู่ห่างกันไม่ได้อยู่รวมกันจึงทำให้มีปัญหาเรื่องการเดินทางเพื่อเข้าไปเก็บข้อมูล

2. ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร สมาชิกในโครงการส่วนมากใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสาร เช่น ภาษาส่วย ภาษาเขมร จึงยากต่อการทำความเข้าใจเมื่อเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล และต้องมีผู้ช่วยในการอธิบายเพื่อที่จะช่วยทำความเข้าใจแบบสอบถามในแต่ละข้อให้กับสมาชิกในโครงการโดยใช้ภาษาถิ่นในการอธิบาย

3. สมาชิกในโครงการส่วนมากมีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่าระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นจำนวนมาก ทำให้เป็นปัญหากับการทำความเข้าใจแบบสอบถามในการศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาต้อง

ปรับเปลี่ยนสอบถามเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและต้องอธิบายเกี่ยวกับข้อคำถามในแต่ละข้อให้กับสมาชิกในโครงการเพื่อให้เข้าใจประเด็นข้อคำถามในแต่ละข้อ ซึ่งในบางข้อคำตอบสมาชิกในโครงการให้ข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับผู้ศึกษาได้ถามไป ผู้ศึกษาต้องใช้เวลาในการอธิบายและถามซ้ำเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

4. เนื่องจากสมาชิกในโครงการมีข้อจำกัดในเรื่องการสื่อสารและการทำความเข้าใจแบบสอบถามจึงยากต่อการใช้แบบวัดความรู้ ดังนั้นในการประเมินผลประเด็นเกี่ยวกับความรู้ คือ ความรู้ในการประกอบอาชีพ ความรู้ในการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ผู้ศึกษาจึงต้องให้การสนทนากลุ่มเพื่อในการประเมินผลเกี่ยวกับความรู้

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ทราบถึงผลของโครงการฟื้นฟูและพัฒนาศักยภาพคนเร่ร่อนเพื่อป้องกันการถูกล่อลวงเกี่ยวกับความรู้ในการประกอบอาชีพ เลี้ยงวัว เลี้ยงสุกร การปลูกผักไร้สารพิษของสมาชิกในโครงการ ความรู้ในการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ ความรู้เกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในการประกอบอาชีพ การสร้างอาชีพเสริม และรายได้จากการประกอบอาชีพตามโครงการของสมาชิกในโครงการ

2. ได้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุงโครงการให้มีความเหมาะสมกับสมาชิกในโครงการ

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สามารถนำผลการศึกษาไปปฏิบัติงานเพื่อแก้ไขและป้องกันการขอทานได้